

Publicerad hos *Tankeverksamheten inom Arbetarrörelsen i Göteborg*:

<http://www.tankeverksamheten.se/>

Bloggarkiv 2015-04-10.

Förtjänst och globalisering – fallet Zlatan

Ingvar Johansson

”Jag har förtjänat det”, sade Zlatan Ibrahimović sent på kvällen den 4 september 2014. Han hade då tidigare på kvällen blivit den som genom historien gjort flest mål i svensk herrlandslagsfotboll, och därmed i media slutgiltigt säkrat epitetet ”Svenska landslagets störste någonsin”. Också i mitt tycke kan han sägas ha förtjänat detta epitet. Men att ha förtjänat sådant som epitet och betyg är en sak, att ha förtjänat en viss lön och inkomst är en annan. Jag tycker inte att Zlatan och hans inkomstlikartade förtjänar den lön och totalinkomst de har. Den rena lönen för Zlatan från Paris Saint Germain låg 2014 på runt 11 miljoner kronor i månaden; den totala månadsinkomsten inklusive reklamintäkter och liknande var, och är, nästan dubbelt så stor. De största fotbollsstjärnorna i Real Madrid (Cristiano Ronaldo) och Barcelona (Lionel Messi) har en totalinkomst på runt 1 miljon per dag. Många vicedirektörer i näringslivet, filmstjärnor och popstjärnor tjänar ännu mer, och det principiella jag säger om Zlatans inkomster anser jag vara tillämpligt även på många av dessa. Tar man begreppet förtjänad inkomst på allvar, så kan de inte sägas ha gjort sig *förtjänta* av den.

Begreppet förtjänst

Nu har jag aldrig hört Zlatan säga att han förtjänar sin inkomst, men jag har i några TV-intervjuer hört näringslivsdirektörer och filmstjärnor uttryckligen säga att de tycker de förtjänar sina fullständigt astronomiska inkomster. Det finns, tycker jag, all anledning att syna förtjänstbegreppet i sömmarna. Det finns, ska jag hävda, en inkomstökningens variabel som i vissa detaljer bör göras tydligare för både lekmän, politiker, samhällsvetare och filosofer: den moderna globaliseringen.

Wikipedia skriver under sitt uppslagsord ”Förtjänst” följande:

En begreppsanalys visar att förtjänst alltid innehåller minst tre element; ett förtjänande subjekt, ett förtjänat objekt och en grund för förtjänsten. Att ”Kalle förtjänar ett bra betyg därför att han har gjort bra ifrån sig i skolan” är ett exempel på en situation med förtjänst. Här spelar Kalle rollen som förtjänande subjekt, betyget är objektet för hans förtjänst, och grunden för att Kalle förtjänar ett bra betyg är att han har gjort bra ifrån sig i skolan. [...] Förtjänst tycks också förutsätta att grunden för subjektets förtjänst är en handling som subjektet är ansvarig för. (Wikipedia, mars 2015)

Här döljer sig en tvetydighet som behöver redas ut innan jag kan göra min poäng om globaliseringen. Uttrycket ”att ha gjort bra ifrån sig” kan ibland betyda att någon bara – med eller utan ansträngning – levt upp till normen för t.ex. det högsta betyget. Men ofta finns här också tanken att personen i fråga verkligen fått anstränga sig och lägga manken till för att få sitt höga betyg. Det är den senare betydelsen jag ska hålla mig till, för jag är övertygad om att det är den som är den centrala när man till vardags diskuterar huruvida inkomster är förtjänade eller inte.

Den enligt min erfarenhet vanliga – genomtänkta – åsikten om inkomster är att storleken på en persons inkomst å ena sidan beror på ärvda talanger, ärvda resurser och situationsbetingad tur; och å andra sidan på ansträngning och risktagande. Med detta synsätt kan aldrig hela inkomsten ses som förtjänad. Det man enligt biologisk DNA-komposition och samhällelig juridik ärver, kan man per definition inte ha förtjänat. Och att ha haft tillfällig tur är ytterligare en motsats till att ha förtjänat något. I ett rent lotteri förtjänas inte vinsten; den som vinner har, som sagt, just bara haft tur. Endast den del av en inkomst som är resultat av någon form av arbetsansträngning eller medvetet risktagande kring liv, hälsa, eller eget penninginnehav kan ses som förtjänad. Den verkligt förtjänade delen av en inkomst är antingen en ansträngningsbaserad eller en riskbaserad belöning. Nu till Zlatan.

The Zlatan story

Det jag i fortsättningen berättar om Zlatan beskriver inte den verkliga personens sagolika karriär. Jag tar mig samma frihet som den libertarianske filosofen och nyliberalen Robert Nozick gjorde, när han i ett av sina tankeexperiment i boken *Anarchy, State, and Utopia* (1974) använde sig av namnet hos den då berömde och ovanligt välbetalde basketspelaren Wilt Chamberlain. Jag ska i ett senare avsnitt återkomma till detta exempel. Mitt tankeexperiment för att synliggöra den moderna globaliseringens betydelse för vissa inkomstökningar består av sex små delberättelser.

Kapitel 1: Zlatan växer upp i ett svensk brukssamhälle med stort fotbollsintresse och stark jämlikhetsideologi. Han är från barnsben besatt av fotboll, och vid sidan av skolan gör han i stort sett ingenting utom att spela fotboll eller för sig själv stå och jonglera och prickskjuta med en boll. Hans talang är för brukets många fotbollsexperter otvetydig. Som väntat tar han redan i de mellersta tonåren en plats i brukets A-lag. Alla i laget får en viss ersättning för all tid de lägger ner på fotbollen. Och alla får samma ersättning.

Kapitel 2: Under de sena tonåren får Zlatan en fast flickvän, och han börjar också tänka på livet utanför fotbollen. Med tanke på Zlatans redan vunna stjärnstatus och intresse från värvklubbar kommer han och flickvännen på en bra idé. De säger till ledningen för klubben, att Zlatan stannar minst ytterligare två år i laget om han utöver den för alla vanliga ersättningen får en viss bonus, men en bonus som är så konstruerad att den inte förminskar de andra spelarnas ersättning. Förslaget, som accepteras av klubbens styrelse, har följande konstruktion. Vid varje seriehemmamatch och de intressantaste träningsmatcherna finns vid alla entréer en speciell Zlatan-låda där alla åskådare uppmanas att frivilligt lägga 5 kr. Zlatan är omåttligt populär, och en ökad matchavgift på 5 kr är för de fotbollsintresserade en struntsumma. Praktiskt taget alla ger Zlatan 5 kr per match. Laget har 20 bonusrelevanta hemmamatcher per år, och ett åskådarsnitt på 1 000 åskådare per match. Zlatan får som bonus per år den i brukssamhället högst aktningsvärda summan 100 000 kr (5 x 20 x 1000).

Kapitel 3: Efter de två åren blir Zlatan värvad till en svensk storstadsklubb. I den nya klubben finns en klar lönedifferentiering mellan spelarna. Men Zlatan och flickvännen kör på sätt och vis vidare med sitt, som de tycker, justa gamla recept. Zlatan begär, och får, dels en ren lön som är genomsnittslönen för de (frånsett Zlatan) sex bäst betalda spelarna, dels en bonuslön på 5 kr per åskådare, serie-hemmamatch och de intressantaste träningsmatcherna. Antalet relevanta hemmamatcher är återigen 20, men åskådarsnittet ligger på 10 000 personer. (Malmö FF hade 2014 ett snitt på ca 14 000 åskådare per serie-hemmamatch.) Det betyder att Zlatans bonus nu blir 1 miljon kronor per år ($5 \times 20 \times 10\,000$). Han hamnar därigenom i en mycket speciell inkomstdivision i laget.

Kapitel 4: Efter två år här bär det av ut i Europa. Och hans lönekrav är strukturellt sett detsamma som tidigare. Han vill ha, och får, en ren lön som är den genomsnittliga lönen för de sex övriga bäst betalda spelarna plus en bonuslön på 5 kr per serie-hemmamatch och åskådare. Återigen rör det sig om 20 matcher per år, men åskådarsnittet är här uppe i ovanligt höga 100 000 personer. (BVB Dortmund har de senaste åren haft Europas högsta åskådarsnitt per serie-hemmamatch, 80 000 personer.) Bonusen rusar alltså i höjden till 10 miljoner kr per år ($5 \times 20 \times 100\,000$).

Kapitel 5: Plötsligt, två år senare, slår TV-tittande på fotboll igenom i landet, och TV-inkomster blir en avsevärd del av elitklubbarnas budget. Zlatan begär nu, och får, en bonus också på 5 kr per TV-tittare. De 20 serie-hemmamatcherna ses i snitt av totalt 1 miljon personer, och Zlatans bonus växer därför till oerhörda 100 miljoner kr per år ($5 \times 20 \times 1\,000\,000$).

Kapitel 6: Efter ytterligare två år slår TV-tittande på fotboll igenom i hela världen, och de gamla europeiska storlagen får mängder av fans i långt avlägsna länder i alla världsdelar. TV-inkomsterna stiger. Zlatan begär fortsatt, och får, 5 kr per åskådare och serie-hemmamatch. Zlatans lag är mycket populärt världen över, och tittarsnittet når remarkabla 10 miljoner personer per match. (År 2013 beräknades finalen i den rent europeiska Champions League-turneringen ha haft 360 miljoner TV-tittare världen över.) Zlatans bonus når nu sin topp. Han får den otroliga bonusen 1 miljard kr per år ($5 \times 20 \times 10\,000\,000$).

Zlatan har i denna sin vandring från svenskt brukssamhälle, via svensk storstad, till europeisk storstad, till europeisk TV och till världs-TV alltid tränat lika mycket, alltid varit fotbollen lika hängiven, och alltid lika intensivt velat spela bra och vinna matcherna. Han har alltså hela tiden ansträngt sig precis lika mycket. Han har inte heller tagit större och större risker i själva fotbollsarbetet, och som framgått så härrör inte den ökande inkomsten från några risktagande penningplaceringar.

Förtjänstreflektioner

Zlatans dramatiska bonusökning kan som sagt inte förklaras med ökad ansträngning eller ökat risktagande, och den kan därför inte heller utifrån det traditionella förtjänst-begreppet för inkomster vara förtjänad. Vilken faktor är då ansvarig för bonuslöneutvecklingen? Svaret är lätt att finna: det växande åskådantalet. Eftersom bonussumman per åskådare (5 kr) och antalet

bonusgivande matcher per år (20) är konstant, men åskådarantalet växer, är det bara den sistnämnda faktorn som kan fylla en förklaringsfunktion.

Nästa fråga: hur kommer det sig att åskådarantalet kan växa på det sätt det gör? Mitt svar: den moderna globaliseringen.

Om Zlatan levt i Sverige före 1948 hade han inte kommit längre än till bonusen i kapitel 3. (Sveriges första fotbollsproffs, Gunnar Nordahl, blev proffs 1949.) Och hade hans spelarkarriär kulminerat i mitten av 90-talet, dvs. innan TV-pengar började omforma elitfotbollen ekonomiskt, så hade han inte kommit längre än till bonusen i kapitel 4. Utan den moderna globaliseringen, där ju media-globaliseringen är en central del, hade bonusen inte kunnat nå sin extremt höga slutnivå. Zlatan (både min fiktive och den verkliga) har i jämförelse med tidigare stora svenska fotbollsstjärnor haft en speciell form av situationsbetingad tur, att leva i den nutida globaliseringens era.

Nu en följdfråga: men hur kan bonusen växa så till synes märkvärdigt snabbt? På mindre än ett decennium stiger den från hundra tusen till en miljard kronor? Mitt svar kräver en liten utvikning.

I bestsellern *The Second Machine Age* hävdar författarna: "Våra hjärnor är dåligt utrustade för att förstå exponentiell tillväxt" (Brynjolfsson och McAfee 2014, s. 45; egen översättning). De nämner detta därför att i IT-industrin saker som mikrochipstäthet, processorhastighet, lagringskapacitet, energieffektivitet och nedladdningshastighet har i matematisk mening utvecklats exponentiellt, och att detta kan vara svårt att finna naturligt. Vi tycks vara mer eller mindre förprogrammerade att spontant tänka oss utvecklingsprocesser som någorlunda linjära, dvs. att varje steg i utvecklingen är ungefär lika stort som det föregående.

Som exempel återger de berättelsen om den indiske härskare (Guptariket, 500-talet) som ville belöna uppfinnaren av schackspelet. Den senare bad om att få ett riskorn på den första av schackspelet 64 rutor, och sedan en dubbling för varje ruta fram t.o.m. den 64:de. Gupta-härskaren tyckte spontant det lät mycket rimligt, och svarade ja; men insåg inte vad det innebär. Med början på ruta två uppstår i matematiska termer en exponentiell tillväxt med 2 riskorn som bas, dvs. 2^1 (2), 2^2 (2×2), 2^3 ($2 \times 2 \times 2$), ..., 2^{64-1} riskorn. Men 2^{64-1} riskorn är enligt författarna "mer ris än vad som har producerats i hela världshistorien" (a.a., s. 46; egen översättning).

Jag har medvetet konstruerat Zlatan-berättelsen så att åskådarantalet med tvåårs-intervaller stiger exponentiellt (från 10^3 till 10^7 personer), vilket gör att också Zlatans bonus stiger exponentiellt (från 10^5 till 10^9 kr). Hans sex olika bonusnivåer ser i sammanfattning ut på följande sätt:

- 1) 0
- 2) $5 \times 20 \times 1\,000 =$ hundra tusen (10^5)
- 3) $5 \times 20 \times 10\,000 =$ 1 miljon (10^6)
- 4) $5 \times 20 \times 100\,000 =$ 10 miljoner (10^7)
- 5) $5 \times 20 \times 1\,000\,000 =$ 100 miljoner (10^8)
- 6) $5 \times 20 \times 10\,000\,000 =$ 1 miljard (10^9)

För att förstå vissa moderna utvecklingsmönster måste man inse att det rör sig om exponentiella tillväxtökningar, och för att se en sådan kan man inte nöja sig med att titta på bara ett par steg i en

utveckling. Där kan det exponentiella momentet vara svårt att upptäcka. De senaste decenniernas globalisering innehåller vad gäller vissa typer av elitidrott, vissa former av underhållningsindustri och vissa industribranscher exponentiella tillväxtfenomen. Även om min Zlatan-story är en fiktiv berättelse, så uppvisar den påtagliga likheter med verkligheten. Och den skulle kunna ha berättats också med en musik-, film- eller näringslivsstjärna i centrum istället för Zlatan. Men den passar bara delvis på entreprenörer som återinvesterar delar av de pengar de tjänar. Zlatan-berättelsen kan inte direkt göras om till en Ingvar Kamprad-berättelse, även om också en sådan berättelse skulle behöva tala mycket om inkomstökningar som har sin grund i globaliseringen. Min poäng med the Zlatan story är enbart att visa, att för vissa typer av yrken så innehåller globaliseringen en inkomstökande faktor som inte har något med en förtjänad ökning att göra.

Hur bör vi då reagera när vi insett att världen idag rymmer en stor mängd exponentiellt växande oförtjänta inkomstökningar? Att ha noterat att Zlatan inte som person *förtjänat* bonusökningarna, betyder inte med automatik att han inte kan sägas vara *berättigad* till dem. För att diskutera den senare frågan behövs som kontrastvätska lite gammal nyliberalism.

The Chamberlain story

Nozick försvarar i den nyliberala klassikern *Anarchy, State, and Utopia* två grundläggande rättvisepprinciper, vilka han kallar "rättvisa i förvärv" respektive "rättvisa i överföring". Den första handlar om när ett ursprungligt förvärv av hittills inte ägda naturliga resurser kan anses vara legitimt. Principen förutsätter ett mycket individualistiskt och absolut ägandebegrepp, vilket idag är alla utom extrema nyliberaler främmande. Jag lämnar därför denna princip därhän. Den här skriften är inte till för en genomgång av Nozicks bok.

Men hans princip om rättvisa i överföring måste tas på allvar. En variant av den måste per definition på något sätt vara del av varje ideologi som vill göra skäl för benämningen "icke-totalitär". Och den presenteras med hjälp av berättelsen om Wilt Chamberlain (Nozick 1974, ss. 160–164). Nozick säger ungefär så här.

Anta att vi har ett samhälle som ur något politisk-filosofiskt rättviseperspektiv är idealt. Må det vara ett egalitärt mönstrat samhälle där alla har det lika bra ur ekonomisk och status-social synpunkt, eller ett hierarkiskt mönstrat samhälle där varje person tillhör ett bestämt stånd (eller en kast) i samhället; stånden är ur ekonomisk och status-social synpunkt skiktade i högre och lägre stånd. Anta vidare att basket är en stor sport i detta samhälle. En av de allra bästa spelarna, Wilt Chamberlain, gör nu klart för sin klubbstyrelse att han bara spelar om det vid biljettinsläppen sätts upp en speciell Chamberlain-låda, där varje åskådare utöver den ordinarie biljettkostnaden måste lägga 25 cent. Det fungerar. Och på en säsong ger 1 miljon åskådare på detta sätt Wilt Chamberlain 250 000 dollar.

Är startpunkten egalitär, så förstör genom sina fria handlingar de inblandande personerna detta förment rättvisa mönster; och om startpositionen är ett förment rättvist ståndssamhälle, så betyder det att de skapar en orättvis ståndscirkulation. Frihet i överföring av tillgångar kan rubba alla samhälleliga mönster. Detta är Nozicks grundläggande faktapåstående. Och i detta instämmer jag.

Nozicks vidhängande normativa rättvisepincip är att *alla helt frivilliga överföringar är rättvisa överföringar*. Startar de i en rättvis utgångssituation, så måste därför också situationen efter överföringarna vara rättvis. Och i Chamberlain-berättelsen, liksom i min Zlatan-berättelse, så sker allt frivilligt. Klubbstyrelsen behöver inte gå med på Chamberlains förslag, och ingen är tvingad att se Chamberlains basketmatcher. Nozick anser därför att hans tankeexperiment visar att varje idealsamhälle som försöker förverkliga ett på förhand givet rättvisemönster, vilket detta än är, kommer i konflikt med normen om personlig handlingsfrihet i fråga om äganderätter. Utifrån Nozicks synsätt är både Chamberlain och Zlatan helt *berättigade* till sina extrainkomster, även om dessa inte kan kallas förtjänade i den mening jag avgränsat. Jag är av annan uppfattning.

Berättigandereflektioner

Nozick påpekar, och jag instämmer: ”För att bibehålla ett [politiskt-filosofiskt] mönster, så måste man antingen kontinuerligt ingripa för att hindra personer att överföra resurser precis som de vill, eller att kontinuerligt (eller periodiskt) ingripa och ta från vissa personer resurser som andra av någon anledning valt att överföra till dem” (a.a., s. 163; egen översättning). I alla tillstånd som uppfyller hans princip om rättvisa i förvärv, så ser han korrigeringsingripanden som moraliskt förbjudna. Detta därför att han ser sin princip om rättvisa i överföring som en *absolut* princip, en princip som inte kan få motverkas av andra politisk-filosofiska principer.

Saker och ting faller ut helt annorlunda om man accepterar att principen om personlig frihet i överföringar kan behöva interagera med andra politisk-filosofiska principer. Och en sådan interaktion förordas inte bara av socialdemokrati, utan noga besett också av socialliberalism och socialkonservatism; alla beteckningarna här förstådda i en så vid mening att det inte finns någon nödvändig en-till-en koppling mellan dem och dagens svenska politiska partier. En sant socialkonservativ person måste hävda, att principen om fri överföring vid behov ska jämkas samman med principen att klyftorna i samhället inte får bli så stora att vissa skikt i samhället får en känsla av att stå utanför. En sann socialliberal måste hävda, att principen om fri överföring vid behov ska jämkas samman med principen att det finns en undre gräns för hur dåligt de sämst ställda i samhället kan tänkas få ha det. En sann socialdemokrat måste naturligtvis hävda att principen om fri överföring vid behov ska jämkas samman med en jämlikhetsnorm (Nilsson och Nyström 2012).

Det finns alltså minst tre olika klassiska politisk-filosofiska ideologier vilka var och en på sitt sätt tillåter att samhället tämjer, inte avskaffar, Nozicks princip om rättvisa i överföring. Inom ingen av dessa kan vid närmare eftertanke det vara en självklarhet att Zlatan och hans likars oförtjänta inkomster ska anses vara helt berättigade.

I en demokratisk stat kan socialdemokrati, socialliberalism och socialkonservatism strida om hur mer exakt tämjandet av principen om fria överföringar bör se ut. Oberoende av vem som får majoritet, så kan sedan denna majoritet på sitt eget sätt helt legitimt periodvis ändra samhällets regel- och skattesystem för att korrigera det den fria överföringsprincipen dittills haft som resultat. Eftersom jag själv är socialdemokrat och omfattar jämlikhetsnormen, så citerar jag nu en annan jämlikhetsadvokat, vilken fint formulerat och diskuterat hur problemet med att förena frihet och jämlikhet konkret ser ut. I boken *Ojämlighetens anatomi* (2014) skriver Per Molander:

Utan en aktiv fördelningspolitik driver samhället mot ojämlikhetsgränsen lika obönhörligt som en sten faller mot marken när man släpper den; i varje ögonblick glider det omärkligt nedåt, om inga motkrafter sätts in. Men ett samhälle är inte ett dött föremål utan en mänsklig artefakt. [...] Ojämlikheten hör till människans villkor, men den kan påverkas. (a.a., s. 191)

Ska en jämlikhetsnorm kombineras med personlig handlingsfrihet, så kan det bara bli fråga om att befinna sig inom ett jämlikhetsintervall vars gränser då och då sprängs, men som också senare genom lagar och fackliga förhandlingar kan återställas. Jämlikhet kombinerat med personlig frihet kan inte bli annat än ett oscillerande kring jämlikhetspunkter. Det kan kallas klassiskt svenskt välfärdsstatstänkande.

Allmänna globaliseringsreflektioner

Om oförtjänta inkomster av Zlatan-typ, trots den globalisering som skapar dem, alltid tillföll en person som entydigt hör hemma i en viss nation, så skulle i princip både traditionellt välfärdsstatstänkande (socialdemokrati och vänster-socialliberalism) och traditionellt socialstatstänkande (socialkonservatism och höger-socialliberalism) kunna hantera dem med hjälp av specialskatter. Men sedan några år är det uppenbart att det i världen har uppstått ett skikt av superrika (har en förmögenhet på minst 200 miljoner kr) som genom sina mångnationellt utspridda bankkonton och äganden i praktiken frigjort sig från nationalstaterna. De blir dessutom fler och fler, och rikare och rikare. Till råga på allt, så kan de med hjälp av spridningen av sina bankkonton ordna det så att de betalar mindre och mindre i skatt.

Såvitt jag förstår, så finns det ingen annan väg för vare sig socialdemokratiskt, socialliberalt eller socialkonservativt tänkande än att lämna nationalstaten bakom sig, och i en gemensam kamp mot övernationell nyliberalism börja applicera grunddragen i sin politiska filosofi på världen som helhet.

Globaliseringens miljökonsekvenser kräver, det är alla numera medvetna om, internationella åtgärder. Den främsta symbolen för denna insikt torde vara FNs klimatpanel IPCC, ”Intergovernmental Panel on Climate Change”. Den har som uppgift att sammanfatta det rådande kunskapsläget vad gäller klimatförändringar och deras orsaker. Utifrån mina resonemang om globaliseringens rena lönekonsekvenser, och vad andra mer allmänt sagt om dess inkomst- och förmögenhetskonsekvenser, så borde nog också en internationell inkomst- och förmögenhetspanel vara befogad. Kanske den skulle kunna kallas IPII, ”Intergovernmental Panel on Income Inequality”. Det bör noteras att det inte bara är vänsterekonomer med stort internationellt genomslag i media (Piketty 2014) och internationellt kända vänstersociologer (Therborn 2013), utan också ekonomer som forskar åt Världsbanken (Lakner och Milanovic 2013), som påpekat att det vilar något högst märkligt över dagens internationella inkomst- och förmögenhetsstruktur.

När det välfärdsstatliga (eller socialstatliga) tänkandet ”goes international”, så måste det tydligare än hittills betona en sak det i praktiken burit med sig, men teoretiskt sällan betonat: *nödvändigheten av subsidiaritetsprinciper*. Det vill säga sådant som principerna för Sveriges kommunala och regionala självstyren. Men nu blir det fråga om subsidiaritetsprinciper där

nationalstaten inte är utgångspunkten, utan där subsidiaritetsprinciperna är till för att ge ett påtagligt självstyre åt nationalstaterna själva.

Svenskt välfärdstänkande måste öppet börja prata om välfärdsinstitutioner på minst tre nivåer: en svensk välfärdsstat, ett EU med vissa välfärdsinslag, och ett FN som ibland tillåts göra ingripanden motiverade av internationella välfärdsöverväganden. Socialdemokraterna och LO har nyligen framfört krav om att ett s.k. socialt protokoll ska införas i EUs fördrag (Arbetsgrupp LO-SAP 2014). Jag hoppas och tror, att tänkandet bakom detta krav bara är första steget i ett systematiskt välfärdstänkande som på en och samma gång är både nationellt och övernationellt.

Referenser

- Arbetsgrupp LO-SAP (2014) *För ett socialt Europa*,
[http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_for_ett_socialt_europa_pdf/\\$File/For_ett_socialt_Europa.pdf](http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_for_ett_socialt_europa_pdf/$File/For_ett_socialt_Europa.pdf)
- Brynjolfsson, Erik och Andrew McAfee (2014) *The Second Machine Age*, New York: W.W. Norton & Company. (På svenska: *Den andra maskinåldern*, Daidalos 2015.)
- Lakner, Christoph och Branko Milanovic (2013) "Global Income Distribution", World Bank Policy Research Working Paper 6719.
- Nozick, Robert (1974) *Anarchy, State, and Utopia*, Oxford: Basil Blackwell. (På svenska: *Anarki, stat och utopi*, Timbro 2013.)
- Molander, Per (2014) *Ojämlighetens anatomi*, Stockholm: Weyler.
- Nilsson, Anders och Örjan Nyström (2012) *Jämlikhetsnormen*, Göteborg: Tankeverksamheten/ABF Göteborg.
- Piketty, Thomas (2014) *Capital in the Twenty-First Century*, Harvard: Belknap Press. (På svenska: *Kapitalet i det tjugoförsta århundradet*, Karneval förlag, hösten 2015.)
- Therborn, Göran (2013) *The Killing Fields of Inequality*, Cambridge: Polity Press.